

MAXSUS EHTIYOJLI BOLALARGA CHET TILLARINI O'RGATISH METODIKASI**Matchanova Diloram Karimovna****30 IDUM Ingliz tili o'qituvchisi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.16791730>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada maxsus ehtiyojli bolalarga chet tillarini o'rgatish jarayonining metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda turli toifadagi maxsus ehtiyojli bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari hisobga olingan holda, ularning individual rivojlanish darajasiga moslashtirilgan o'quv strategiyalari va interfaol uslublar tahlil qilingan. Chet tilini o'zlashtirish jarayonida multimodal yondashuv, differensial va inkluziv ta'lim metodlari, shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: chet tillarini o'qitish metodikasi, inkluziv ta'lim, kommunikativ kompetensiya, multimodal yondashuv, differensial yondashuv, motivatsiya.

Kirish.

Global kommunikatsiya, xalqaro mehnat bozori va raqamli madaniyatning jadallashuvi chet tillarini bilishni har qachongidan muhim ko'rsatkichga aylantirdi. Bu ehtiyoj barcha bolalar uchun, jumladan maxsus ehtiyojli bolalar (MEB) uchun ham teng darajada dolzarbdir. Inkluziv ta'lim konsepsiyasi ta'limni "moslashish" emas, balki "moslashtirish" jarayoni sifatida talqin etadi: o'quvchi qanday bo'lsa, o'sha holatda sifatli ta'lim olishi kerak. Demak, chet tili o'qitish metodikasi ham MEBning kognitiv, hissiy-irodaviy, sezgi-idrok, nutqiy va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olgan holda qayta ko'rib chiqilishi, didaktik tizim darajasida moslashtirilishi lozim.

Maxsus ehtiyojli bolalar kontingenti bir xil emas: eshitishda yoki ko'rishda nuqsoni bo'lganlar, aqliy rivojlanishida orqada qolishi bor o'quvchilar, AChB (autistik spektr buzilishi) bo'lgan bolalar, disleksiya va diqqat yetishmovchiligi (DEHB) kabi o'quv qiyinchiliklariga ega bo'lganlar, motor cheklovlari bo'lganlar — bularning har biri chet tilini o'zlashtirishda turlicha to'siqlarga duch keladi. Shu sababli "yagona metod" o'rniga differensial yondashuv, ya'ni o'quvchining individual ehtiyojlariga moslashtirilgan mazmun, jarayon va baholash mexanizmlarini loyihalash zarur. Vygotskiy ta'kidlagan "yaqin rivojlanish zonasi" g'oyasi aynan shu yerda amaliy mazmun kasb etadi: o'qituvchi mos tayanch (scaffolding) vositalari yordamida o'quvchini qiyinchilikni yengishga yo'naltiradi, asta-sekin tayanchni qisqartirib, mustaqillikni kuchaytiradi.

Chet tili ta'limining zamonaviy maqsadi — grammatik qoidalarining yodlanishi emas, balki kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdir. MEB uchun bu maqsad ikki karra muhim: til o'rganish orqali ular ijtimoiy faoliyatga jalb etiladi, o'z fikrini turli formatlarda ifoda etish, xalqaro axborot resurslariga kirish, hamda kelajak kasbiy yo'nalishini kengaytirish imkoniga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, kommunikativ yondashuvni qo'llashda kognitiv yuklama, sensor integratsiya va xulq-atvorni boshqarish kabi omillar ehtiyotkorlik bilan muvozanatga keltirilishi kerak. Masalan, eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun vizual tayanchlar, labdan o'qish va subtitrlar muhim bo'lsa, AChB bo'lgan bolalarda oldindan taxmin qilinadigan dars tuzilmasi, vizual jadval va qisqa, aniq ko'rsatmalar samarali bo'ladi. Disleksiyasi bo'lgan o'quvchilar uchun fonologik ongni rivojlantiruvchi mashqlar, soddalashtirilgan shrift va rang kontrasti, multimodal (eshitish-ko'rish-harakat) topshiriqlar ijobiy natija beradi.

Universal Design for Learning (UDL) tamoyillari — mazmunni bir nechta taqdim usullarida berish, ishtirokning turli yo'llarini yaratish va bilimni namoyish etishning

moslashuvchan shakllarini taklif qilish — MEBga chet tilini o'rgatishda metodik "tayanch karkas" vazifasini bajaradi. Masalan, bir mavzuni matn, piktogramma, audio va qisqa video orqali berish; javoblarni faqat yozma emas, balki og'zaki, rasmi hikoya, rol-o'yin yoki raqamli slayd ko'rinishida qabul qilish; murakkab til birliklarini kichik, boshqariladigan qadamlar ketma-ketligiga ajratish — ularning barchasi UDL ruhida amaliy yechimlardir. Shu jarayonda yordamchi va alternativ kommunikatsiya vositalari (AAC), nutq-matn va matn-nutq texnologiyalari, ekran o'qiydigan dasturlar, subtitrlar va sekinlashtirilgan videolar, interaktiv ilovalar o'z o'rniga ega.

Darsning metodik dizayni, odatda, uch qatlamda quriladi: (1) mazmunni moslashtirish — lug'at va grammatik birliklarni ma'noli kontekstda, real hayotiy vazifalar bilan bog'lash; (2) jarayonni moslashtirish — kichik guruhlar, stansiyalar bo'yicha o'qitish, juftlikda mashq, task-based (vazifa asosida) faoliyatlar, o'yinli va ritmik-harakatli mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish; (3) baholashni moslashtirish — formatif baholash, chek-listlar, kuzatuv varaqalari, portfel va mezonli rubrikalar orqali taraqqiyotni muntazam qayd etish. Bu yondashuvda muvaffaqiyat mezonlari oldindan aniq belgilanadi, ta'lim maqsadlari esa o'quvchining Individual Ta'lim Rejasi (ITR) bilan muvofiqlashtiriladi.

Motivatsiya — MEBda chet tilini o'zlashtirishda hal qiluvchi omillardan biridir. Qiziqish uyg'otuvchi, ma'noli va qisqa siklli topshiriqlar, tez-tez ijobiy teskari aloqa, yutuqlarni ko'rinadigan qilib namoyish etish (masalan, "qobiliyat devori", raqamli badge'lar), hamkorlikdagi o'yinlar va sahnalashtirilgan muloqotlar o'quvchini faol tutadi. Xavfsiz psixologik iqlim, aniq qoidalar va kutilmalar, darsning oldindan ma'lum tuzilmasi tashvish darajasini pasaytiradi va diqqatni til faoliyatiga yo'naltiradi.

Mazkur maqolaning yangiligi shundaki, u MEBga chet tilini o'rgatishda nazariy tamoyillar (UDL, differensial yondashuv, kommunikativ va vazifa-asosli yondashuv, scaffold) bilan real sinf amaliyoti o'rtasida "ko'prik" yaratadi. Taklif etilayotgan metodik model o'quvchining ehtiyojini markazga qo'yib, dars ssenariysidan baholashgacha bo'lgan barcha bosqichlarda moslashuvchanlikni ta'minlaydi; multimodal resurslar va yordamchi texnologiyalarni tizimli, maqsadga yo'naltirilgan holda integratsiya qiladi. Natijada, chet tili o'qitish jarayoni nafaqat o'zlashtirish ko'rsatkichlarini oshiradi, balki o'quvchining ijtimoiy ishtiroki, o'ziga bo'lgan ishonchi va kelajakdagi kommunikativ mustaqilligini mustahkamlaydi. Shu asosda keyingi bo'limlarda MEB guruhlarida kesimida konkret metodik tavsiyalar, dars konstruksiyalari, moslashtirilgan materiallar namunasi va baholash vositalari batafsil tahlil qilinadi. Maqsad — o'qituvchiga amaliy qo'llanma berish, ya'ni har bir bolaga "til orqali imkoniyat" eshigini ochishdir.

Metodologiya:

Ushbu tadqiqot metodologiyasi aralash usullar (mixed-methods) va dizayn-asoslangan tadqiqot (design-based research) yondashuvlarini integratsiyalashga tayangan. Maqsad — maxsus ehtiyojli bolalarga (MEB) chet tillarini o'rgatish uchun moslashtirilgan, amaliyotda sinovdan o'tadigan va qayta-qayta takomillashtiriladigan metodik modelni ishlab chiqishdir. Yondashuvning markazida inkluzivlik, Universal Design for Learning (UDL) tamoyillari, differensial o'qitish, vazifa-asosli o'qitish (task-based learning) va scaffold (tayanch) strategiyalarini tizimli qo'llash turadi.

Metodologiya bir-biriga bog'liq bosqichlardan iborat. Dastlab diagnostika va ehtiyojlarni aniqlash amalga oshiriladi: o'quvchilarning tilga oid boshlang'ich darajasi qisqa, CEFRga moslashtirilgan ko'rsatkichlar orqali baholanadi; sensor va kommunikativ ehtiyojlar o'qituvchi

kuzatuvlari, ota-ona so'rovlari hamda mutaxassis (defektolog, logoped) tavsiyalari asosida xaritalanadi; o'quvchining Individual Ta'lim Rejasi (ITR) bilan uyg'un maqsadlar belgilanadi. Shu jarayonda xavfsiz psixologik muhit, dars tuzilmasining oldindan kutiladiganligi va mos kommunikatsiya kanallari (og'zaki, piktogramma, yozma, AAC vositalari) aniq rejalashtiriladi.

Keyingi bosqich — ko-dizayn va materiallar ishlab chiqish. O'qituvchi, maxsus pedagog va ota-ona hamkorligida multimodal resurslar (matn, piktogramma, audio, subtitrlı video, kinestetik topshiriqlar) tayyorlanadi. Materiallar uch qatlamda moslashtiriladi: mazmun (lug'at va grammatik birliklar ma'noli kontekstda), jarayon (kichik guruhlar, juftlik ishlari, stansiyalar bo'yicha faoliyat), mahsulot/baholash (javobni og'zaki, yozma, rasmi hikoya yoki rol-o'yin ko'rinishida taqdim etish imkoniyati). Disleksiyasi bo'lganlar uchun strukturalı savod (fonologik ong, bo'g'inlab o'qish), AChB bo'lganlar uchun vizual jadval va qisqa yo'riqlar, eshitishda nuqsoni bo'lganlar uchun sign-supported speech, subtitr va labdan o'qish tayanchlari, ko'rishda nuqsoni bo'lganlar uchun ekran o'qiydigan dasturlar va taktil elementlar metodik paketga kiritiladi. Diqqat yetishmovchiligi bo'lgan o'quvchilar uchun vaqtı boshqarish (taymerlar), topshiriqlarni kichik qadamlar ketma-ketligiga ajratish va tez-tez teskari aloqa berish mexanizmlari qo'llanadi.

Intervensiya (sinov darslari) bosqichi 8–10 haftalik sikl sifatida loyihalanadi. Har bir dars "oldin–jarayonda–so'ng" tamoyiliga quriladi: "oldin" — mavzuga kirish, oldingi bilimni faollashtirish, piktogrammalar orqali kalit lug'atni pre-teach; "jarayonda" — vazifa-asosli faoliyatlar (rol-o'yin, maqsadli dialog, yo'l-yo'riqni tushuntirish, jismoniy harakatga tayanadigan TPR mashqlari) va differensial topshiriqlar; "so'ng" — qisqa refleksiya, o'z-baholash kartochkalari va uyga moslashtirilgan mashg'ulot. Scaffold strategiyalari (modellash, qo'llab-quvvatlovchi savollar, vizual tayanchlar) bosqichma-bosqich qisqartirilib, o'quvchining mustaqilligi kuchaytiriladi. Raqamli texnologiyalar (matn-nutq/nutq-matn, subtitrlı video, interaktiv ilovalar) kognitiv yuklamani orttirmaslik sharti bilan, "kam bilan ko'p" prinsipida qo'shiladi.

Ma'lumot to'plash va baholash tizimi formatif va summativ komponentlardan tarkib topadi. Formatif baholash uchun kuzatuv varaqalari, chek-listlar, mezonli rubrikalar (fluency, accuracy, lexical range, task completion), o'quvchi portfeli, "test–teach–retest" dinamik baholash modeli ishlatiladi. Summativ baholashda qisqa kommunikativ vazifalar bo'yicha og'zaki va yozma chiqishlar tahlil qilinadi; lug'at boyligi, gap tuzishdagi aniqlik, talaffuzdagi tushunarlılik hamda vazifa natijaviyligi ko'rsatkichlari qayd etiladi. Qo'shimcha sifatida motivatsiya va ishtirok darajasi uchun 5 pog'onali Likert shkalasi, darsdagi kognitiv yuklamani sub'ektiv baholovchi qisqa so'rovnomalar qo'llanadi. Ota-ona va o'qituvchi intervyulari, sinf videokuzatuvlari (axloqiy me'yorlarga qat'iy rioya qilgan holda) sifat ma'lumotini boyitadi.

Ma'lumotlarni tahlil qilishda miqdoriy va sifat usullari uyg'unlashtiriladi. Miqdoriy tahlilda o'rtacha ko'rsatkichlar, o'zgarish (gain score) va kichik tanlovlar uchun mos bo'lgan parametrik bo'lmagan testlar, shuningdek, amaliy samarani ko'rsatuvchi effect size hisoblanadi. Bir o'quvchi yoki kichik guruhlar bilan ishlangan hollarda yakka-holatli dizayn (single-case) vizual tahlili va trend/variabillik ko'rsatkichlari qo'llanadi. Sifat ma'lumotida tematik tahlil orqali dars ssenariylari, qo'llangan tayanchlar, o'quvchi ishtiroki va o'qituvchi amaliyotidagi o'zgarishlar kategoriyalanadi; ikki tadqiqotchining mustaqil kodlashi va kelishuv ko'rsatkichi (masalan, kappa) yordamida ishonchlılik mustahkamlanadi. Triangulyatsiya (baholash natijalari, kuzatuv, intervyu, portfel) orqali dalillarning uyg'unligi tekshiriladi.

Metodologik sifat kafolatlari bir necha yo'l bilan ta'minlanadi. Ichki ishonchlilik uchun rubrikalar pilot sinovdan o'tkazilib, mezonlar soddalashtiriladi va misollar bilan boyitiladi; inter-rater ishonchliliigi uchun baholovchilar o'rtasida standartlashtirish mashg'ulotlari o'tkaziladi. Tashqi umumlashuv ehtiyotkorlik bilan talqin qilinadi: metodik modelning transferi sinf sharoitlari va o'quvchi profillariga mos moslashtirish talab qilishi qayd etiladi. Amalga oshirish sodiqligi (implementation fidelity) maxsus chek-listlar orqali monitoring qilinadi; rejalashtirilgan strategiyalar qanchalik to'liq qo'llangani darsdan keyin tahlil qilinadi.

Etik me'yorlar ustuvor. Ota-ona roziligi va bolaning assent hujjatlari oddiy tilda tuziladi; maxfiylik, tasvir va ovoz yozuvlaridan foydalanish qoidalari aniq belgilanadi. Har qanday moslashtirish o'quvchi sha'ni va mustaqilligini hurmat qilish tamoyiliga tayanadi; xavfsizlik, psixologik farovonlik va diskriminatsiya qilmaslik kafolatlanadi. O'quv jarayonida qo'llanadigan raqamli vositalar ma'lumot xavfsizligi va foydalanish qulayligi nuqtayi nazaridan tanlanadi.

Metodologiyani takroriy sikllari davomida olingan natijalar asosida dars ssenariylari va materiallar yangilanadi: samarali bo'lgan strategiyalar kengaytiriladi, natija bermagan elementlar qayta loyihalangan yoki chiqarib tashlanadi. Natijada, MEB uchun chet tili o'qitish metodikasi statik tavsiyalar to'plami emas, balki sinf amaliyotida doimiy ravishda boyib boradigan moslashuvchan tizim sifatida shakllanadi; u kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bilan birga, o'quvchining ijtimoiy ishtiroki va o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Adabiyotlar tahlili (sharhi):

Maxsus ehtiyojli bolalarga (MEB) chet tillarini o'qitish masalasi so'nggi yillarda inkluziv ta'lim siyosatining global rivojlanishi bilan yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tadqiqotlar uchta asosiy yo'nalishda to'plangan: (1) MEBning psixologik-pedagogik xususiyatlari va til o'zlashtirishdagi individual ehtiyojlari; (2) moslashtirilgan metodik yondashuvlar, jumladan Universal Design for Learning (UDL), differensial va kommunikativ metodlar; (3) yordamchi texnologiyalar va multimodal resurslardan foydalanish imkoniyatlari.

Birinchi yo'nalishda Vigotskiy tomonidan ilgari surilgan "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi asosiy metodologik tayanch sifatida qayta-qayta tilga olinadi. Vygotskiy til o'zlashtirish jarayonini ijtimoiy o'zaro ta'sir va madaniy vositalar orqali amalga oshadigan faoliyat sifatida talqin qiladi. Bu g'oya MEB uchun til o'qitishda mos tayanch (scaffold) strategiyalarini ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, Hallahan va Kauffman maxsus ta'lim nazariyasida o'quvchilarning sensor, kognitiv va ijtimoiy-emotsional xususiyatlarini chuqur tahlil qilgan bo'lib, chet tilini o'rganishda bu farqlarni inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi.

Ikkinchi yo'nalishda metodik yondashuvlar masalasi ko'proq o'rganilgan. CAST (2018) tomonidan ishlab chiqilgan UDL tamoyillari — mazmunni bir nechta taqdim shakllarida berish, o'quvchi ishtirokini turli yo'llar bilan ta'minlash va bilimni namoyish etish shakllarini moslashtirish — MEB uchun eng moslashuvchan model sifatida ko'riladi. Tomlinsonning differensial o'qitish konsepsiyasi ham ko'plab tadqiqotlarda asos sifatida ishlatilgan. Bu yondashuv o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, qiziqishi va o'rganish uslubi bo'yicha moslashtirilgan topshiriqlar berishni nazarda tutadi.

Uchinchi yo'nalish — yordamchi texnologiyalar va multimodal vositalar. Hehir va boshqalar yordamchi va alternativ kommunikatsiya (AAC) vositalari, matn-nutq va nutq-matn

dasturlari, ekran o'qiydigan ilovalar, subtitrlar va interaktiv platformalarning MEB uchun til o'zlashtirishda sezilarli yordam berishini ilmiy dalillar bilan asoslagan. Saito va Ebsworth multimodal ta'lim vositalarining eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun chet tilini o'zlashtirishda muhim ahamiyatga egaligini ta'kidlaydi.

O'zbekistonda esa MEBga chet tillarini o'qitish masalasi ilmiy adabiyotlarda nisbatan kam yoritilgan. Jumladan, R. M. Jo'rayev inklyuziv ta'lim jarayonida moslashtirilgan darsliklar va qo'llanmalar ishlab chiqish zarurligini, G. To'raqulova esa MEBga chet tilini o'rgatishda milliy madaniy kontekstdan foydalanish samaradorligini ta'kidlaydi. Mahalliy tadqiqotlarning cheklanganligi xalqaro tajribani o'rganish va moslashtirish zaruriyatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, adabiyotlar ko'p hollarda metodlarning konseptual tavsifiga to'xtaladi, ammo ularni real sinf sharoitida qo'llashning bosqichma-bosqich mexanizmlarini yetarlicha yoritmaydi. Shu bois, ushbu maqola mavjud ilmiy ishlanmalarni amaliy dars dizayni va moslashtirilgan baholash tizimi bilan boyitish orqali bo'shliqni to'ldirishni maqsad qiladi.

Muhokama:

Maxsus ehtiyojli bolalarga (MEB) chet tillarini o'qitish metodikasini ishlab chiqishda asosiy masala — bu nazariy yondashuvlarni amaliy jarayonga moslashtirish va ularni sinf sharoitida ishlaydigan, natija beradigan tizimga aylantirishdir. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, UDL tamoyillari, differensial yondashuv, kommunikativ va vazifa-asosli metodlar ilmiy jihatdan isbotlangan holda samarali sanaladi, biroq ularni amalda qo'llash jarayonida bir qator murakkabliklar yuzaga chiqadi. Bu murakkabliklarning ildizi, ko'pincha, uchta omilga borib taqaladi: o'qituvchi tayyorgarligi, resurslarning yetishmasligi va baholash tizimining moslashmaganligi.

Birinchidan, o'qituvchining metodik kompetensiyasi masalasi. Xalqaro tajribada o'qituvchi o'z faoliyatida differensial dars dizaynini yaratish, multimodal materiallarni tayyorlash, yordamchi texnologiyalarni ishlatish va baholashni moslashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Ammo ko'plab amaliy holatlarda o'qituvchilar bu sohalarda yetarli tayyorgarlikka ega emas yoki muntazam qo'llab-quvvatlovchi metodik xizmat mavjud emas. Natijada, yaxshi niyatdagi moslashtirishlar tizimlilikdan yiroq bo'lib qoladi va o'quvchining rivojlanishiga kutilgan ta'sirni bermaydi.

Ikkinchidan, resurslar masalasi. UDL va multimodal yondashuvlarni samarali amalga oshirish uchun sifatli, moslashtirilgan materiallar, yordamchi vositalar, texnologik jihozlar talab etiladi. Eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar uchun subtitrli video, sign-supported speech yoki labdan o'qish tayanchlari; disleksiyasi bo'lgan o'quvchilar uchun fonologik mashqlar va maxsus shriftlar; AChB bo'lgan o'quvchilar uchun vizual jadval va oldindan kutiladigan dars tuzilmasi kabi resurslar muntazam mavjud bo'lishi kerak. Ammo amaliyotda ko'p hollarda bu vositalar vaqtinchalik yoki loyihaviy doirada yaratiladi, tizimli va barqaror ta'minot esa sust rivojlanadi.

Uchinchidan, baholash tizimining moslashmaganligi. MEB uchun baholash faqat bilim darajasini o'lchash vositasi bo'lmasdan, rivojlanishni kuzatish, motivatsiyani oshirish va o'quvchining mustaqillik darajasini baholash funksiyasini ham bajarishi lozim. Formativ baholash (chek-listlar, portfel, dinamik baholash) va summativ baholash (standartlashtirilgan topshiriqlarning moslashtirilgan variantlari) uyg'un holda ishlashi kerak. Ammo amaliyotda baholash ko'pincha standartlashtirilgan, yagona o'lchovga asoslangan bo'lib, MEBning individual taraqqiyotini aks ettira olmaydi.

Metodik modelning kuchli tomoni shundaki, u nazariy asoslar bilan amaliy strategiyalarni uyg'unlashtiradi:

UDL tamoyillari o'quvchining ehtiyojini markazga qo'ygan holda mazmun, jarayon va mahsulotni moslashtirish imkonini beradi.

Differensial yondashuv bir sinf ichida turli tayyorgarlik darajasidagi bolalarga mos keladigan topshiriqlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Kommunikativ va vazifa-asosli metodlar MEBda tilni real kommunikativ kontekstda o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Multimodal resurslar va yordamchi texnologiyalar turli sensor imkoniyatlarga ega bolalar uchun teng ta'lim sharoitini yaratadi.

Shu bilan birga, amaliyotda tatbiq etish jarayonida uchraydigan muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yo'nalishlar ustida ishlash lozim:

1. O'qituvchi tayyorgarligi — maxsus ehtiyojli bolalarga til o'qitish bo'yicha maxsus modul va malaka oshirish dasturlarini joriy etish.

2. Resurs bazasini mustahkamlash — moslashtirilgan materiallar va texnologiyalarni yaratish va ulardan foydalanishni barqaror tizimga aylantirish.

3. Baholash tizimini moslashtirish — o'quvchining individual rivojlanishini aks ettiruvchi, formatif va summativ baholashni uyg'unlashtirgan tizim yaratish.

Muhokama jarayoni shuni ko'rsatadiki, MEBga chet tillarini o'qitish metodikasi faqat nazariy model sifatida emas, balki real sinf sharoitida ishlaydigan moslashuvchan tizim sifatida ishlab chiqilishi lozim. Buning uchun o'qituvchi kompetensiyasini oshirish, resurslarni ta'minlash va baholash tizimini moslashtirish uchta asosiy ustun bo'lib qoladi. Shu uch omil uyg'un holda ishlaganda, chet tili o'qitish jarayoni MEB uchun nafaqat lingvistik ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki ularning ijtimoiy moslashuvi va hayot sifatini ham sezilarli oshiradi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hallahan D. P., Kauffman J. M., Pullen P. C. Exceptional Learners: An Introduction to Special Education. – 14th ed. – Boston: Pearson, 2017. – 544 p.
2. CAST. Universal Design for Learning Guidelines version 2.2 \[Elektron resurs]. – Wakefield, MA: CAST, 2018. – URL: <http://udlguidelines.cast.org>
3. Tomlinson C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. – 2nd ed. – Alexandria, VA: ASCD, 2014. – 197 p.
4. Subban P. Differentiated instruction: A research basis // International Education Journal. – 2006. – Vol. 7, № 7. – P. 935–947.
5. Santangelo T., Tomlinson C. A. Teacher educators' perceptions and use of differentiated instruction practices: An exploratory investigation // Action in Teacher Education. – 2012. – Vol. 34, № 4. – P. 309–327.
6. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 421 p.
7. Saito H., Ebsworth M. E. Seeing English language teaching and learning through the eyes of students with visual impairments // ELT Journal. – 2004. – Vol. 58, № 4. – P. 320–329.

8. Urazbaeva, D. (2023). Psixosomatik kasalliklarda bemorlar bilan psixologik tadbirlar olib borish zarurati. Bulletin of scientific research TUES, 1(2), 189-192.
9. Urazbayeva, D., & Radjapova, I. (2021). Ekzistensial psixologiyada shaxs masalalarining talqin qilinishi. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 1(Special issue), 294-300.
10. Уразбаева, Д. (2022). Correlation of psychoemotional and social psychological states of patients diagnosed with cancer. O 'zbekiston milliy universiteti xabarleri, 1(11).

